

Ochrana života na jeho počátku z pohledu ústavního práva

Protection of life at its beginning in the view of constitutional law

Mgr. Petra Braunová, Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Abstract: The right to life is one of the most important human rights, if not the most important one. This is mainly due to the fact that without it, it is impossible to exercise other rights. Despite that, or precisely because of that, the right to life is a widely discussed topic, especially when concerning its beginning and end. Determining the moment when human life begins is fundamental for setting legal regulations concerning, for example, the handling of stem cells, artificial termination of pregnancy or childbirth. This article deals not only with determining the beginning of human life, but also with the abovementioned related areas of law, which it evaluates from the perspective of compliance with Czech constitutional law.

Key words: right to life – birth – embryos – stem cells – abortion – childbirth – home birth – constitutional compliance

Anotace: Právo na život je jedno z nejdůležitějších lidských práv, ne-li to nejdůležitější právo, což plyne zejména ze skutečnosti, že bez něj nelze využívat práva ostatní. I přesto nebo právě proto je právo na život věčně aktuálním a diskutovaným tématem, zejména v souvislosti s otázkami týkajícími se jeho počátku a konce. Určení okamžiku, kdy začíná lidský život, má přitom zásadní význam pro nastavení právní úpravy týkající se například nakládání s kmenovými buňkami, umělého přerušování těhotenství nebo porodů. Tento článek se zabývá nejen určením počátku lidského života, ale i zmíněnými navazujícími oblastmi práva, které hodnotí z pohledu souladnosti s ústavním právem České republiky..

Klíčová slova: právo na život – narození – embrya – kmenové buňky – interrupce – porod – domácí porod – ústavnost

ÚVOD

K pojednání o ochraně života na jeho počátku je třeba zodpovědět otázku „Kdy začíná život?“. Na tuto otázku však v České republice neexistuje jednotná odpověď, ta přitom může zásadním způsobem ovlivnit právní úpravy související s počátkem života, například právní úpravu výzkumu na kmenových buňkách a nakládání s nimi, právní úpravu interrupcí či porodů. Tento článek se pokusí určit počátek života a následně bude cílem ověřit, zda jsou vzhledem k takto určenému počátku života úpravy výše zmíněných oblastí souladné s ústavním právem.

1. NAROZENÍ

Pro ochranu života (nejen) na jeho počátku je zásadní článek 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který stanoví, že „každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením“. K vymezení použitého pojmu „každý“ je zásadní určení okamžiku narození, což je však časový okamžik, který jednotlivá právní odvětví vymezují odlišným způsobem. V občanském právu je narození podstatné pro určení okamžiku, od kterého má člověk právní osobnost¹. V komentáři k § 23 OZ nalezneme toto vymezení: „Narození je okamžik, kdy se dítě uvolní z těla matky. Může se tak stát buď cestou přirozenou, tj. vypuzením dítěte z dělohy ve druhé fázi porodní (fáze vypuzovací), nebo při porodnické operaci, kdy je dítě vybaveno (vyjmuto) z děložní dutiny po chirurgickém otevření břišní stěny a dělohy (císařský řez, sectio caesarea).“² Frinta³ dále zdůrazňuje potřebu důkladně odlišit narození jako časový okamžik od porodu jako děletrvajícího procesu, během kterého dochází k narození. Aby dítě mohlo být nositelem právní osobnosti, musí se narodit živé.⁴

Civilní právo tedy narození chápe jako okamžik, kdy dochází k uvolnění dítěte z těla matky. Není třeba, aby došlo k přerušení pupeční šňůry dítěte.

Naproti civilněprávnímu vymezení stojí vymezení používané v právu trestním. Po bouřlivých diskusích považuje současná trestněprávní nauka za počátek života začátek porodu.^{5, 6} Jde o okamžik, kdy se lidský plod mění v živého člověka.⁷ Kühn⁸ upozorňuje na to, že musí jít alespoň o okamžik, kdy

¹ Viz § 23 OZ.

² FRINTA, Ondřej. § 23 (trvání právní osobnosti člověka). In: ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník: komentář, Svazek I (§ 1–654)* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2020, sek. II [cit. 25.03.2024]. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2#pa_23, obdobně i DOBROVOLNÁ Eva. In: LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 117.

³ FRINTA, Ondřej. § 23 (trvání právní osobnosti člověka).

⁴ Ibid.; DOBROVOLNÁ Eva. In: LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 123.

⁵ Nejedná se o jediný názor, ale v současné době jde o pojetí převažující. Naproti tomu například Císařová za narození považuje až okamžik úplného oddělení dítěte od matky, viz CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia. Trestní právo*. 1998, roč. III, č. 5, s. 19–20. Naopak Dolenský za narození považuje již počátek porodu (v podobě porodních bolestí), viz DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus. Trestní právo*. 1998, roč. III, č. 3, s. 6–7.

⁶ Obdobně NS, usnesení 6 Tdo 411/2023-935 ze dne 31. 10. 2023, bod 66.

⁷ ŠÁMAL, Pavel. § 140, vražda. In: ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1861.

⁸ KÜHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998, s. 12.

je proces porodu již nevratný. Fremr⁹ a Hasch¹⁰ přitom počátek porodu vymezují tak, že je třeba, aby plod již alespoň částečně opouštěl tělo matky. Další nezbytnou podmínkou je, že rodičí se dítě má (mělo) schopnost alespoň nějakou dobu přežít mimo tělo matky, nevyžaduje se tedy, aby bylo dlouhodobě životaschopné.¹¹

V trestním právu tak narození nastává dříve než v právu občanském, dítě nemusí být zcela vypuzeno z těla ženy, stačí, že tento proces již nepochybně započal.

Otázkou však je, jaké pojetí se má prosadit v právu ústavním. Okamžik narození je zásadní pro určení, kdy jde „jen“ o ochranu lidského života před narozením a kdy jde „již“ o právo na život, které má podle Listiny každý. O rozdílech mezi těmito instituty bude pojednáno níže. Vymezení okamžiku narození by mohlo zásadně ovlivnit například průběhy porodů, kde je třeba pečlivě vyvažovat mezi zájmy matky a zájmy rodícího se plodu.

Příkladem takového vyvažování je nález I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, v němž Ústavní soud posuzoval stížnost stěžovatelky, která byla v rámci komplikovaného porodu personálem nemocnice podrobena úkonům, se kterými nesouhlasila. Ústavní soud zde mimo jiné konstatoval, že lze omezit právo ženy na nedotknutelnost osoby (dle čl. 7 odst. 1 Listiny), a to za předpokladu proporcionality tohoto omezení s ochranou života dosud nenarozeného dítěte. Ústavní soud se výslovně nevyjádřil k tomu, zda v této fázi porodu již jde o narozené dítě, tedy nositele práva na život, nebo nikoliv. Pro oba případy však dovedl přípustnost omezení práva ženy na nedotknutelnost její osoby.¹² Pokud by se jednalo o narozené dítě, tak by předmětem ochrany bylo právo na život a zdraví dítěte. Pokud by se jednalo o nenarozený plod, tak by předmětem ochrany byl ústavním pořádkem chráněný zájem na ochraně zdraví a života rodícího se dítěte. Nicméně v souvislosti s Úmluvou o lidských právech a biomedicíně Ústavní soud dodal, že ochrana práv dítěte v průběhu porodu spadá pod legitimní zájem ochrany práv jiných dle čl. 26 této úmluvy,¹³ což naznačuje, že již v průběhu porodu má plod (dítě) mít práva, a tedy i právo na život.

Rozpory mezi zájmy matky a dítěte (plodu) se zabýval i Velký senát Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Ten například ve spojené věci Dubská a Krejzová proti České republice řešil tvrzený rozpor mezi stanovením podmínek pro účast zdravotnických pracovníků u porodů a právem na respektování soukromého života žen. Kvůli tomuto faktickému zákazu asistence zdravotnických pracovníků u domácích porodů si žena musela vybrat mezi porodem ve zdravotnickém zařízení a domácím porodem bez účasti zdravotnického pracovníka. ESLP v tomto rozhodnutí zdůraznil široký prostor pro uvážení u otázek týkajících se domácích porodů a vzhledem k tomu, že Česká republika uvedenou úpravou sledovala legitimní cíl – ochranu života a zdraví rodícího se dítěte – ESLP rozhodl, že Česká

⁹ FREMR, Robert. § 140, vražda. In: DRAŠTÍK, Antonín et al. *Trestní zákoník: komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015, č. 1 [cit. 15.08.2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>.

¹⁰ HASCH, Karel. Kapitola XXIII. Trestné činy proti životu a zdraví. In: JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2022, s. 549.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. § 142, vražda novorozeného dítěte matkou. In: ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1911.

¹² Nálež I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 80.

¹³ Ibid., bod 82.

republika nevybočila z širokého prostoru pro uvážení a článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) nebyl porušen.

Okamžikem narození se Evropský soud pro lidská práva výslovně nezabýval, ale ochranu rodičího se dítěte v tomto případě podřadil pod ochranu práv jiných ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy.¹⁴ Oproti tomu ESLP obvykle v souvislosti s ochranou plodu užívá pojmu „ochrana morálky“, právě z toho důvodu, aby se nemusel k okamžiku narození vyjadřovat. Lze tedy uzavřít, že ESLP sice otázku okamžiku narození nestaví najisto, ale stanoví, že v rámci porodu již má být plod považován za subjekt práv.

Ústavní soud se později v nálezu I. ÚS 605/24 ze dne 19. 11. 2024 přiklonil k závěru, který uvádí Nechvátalová¹⁵, tedy že za narození je zřejmě třeba považovat okamžik, kdy plod fyzicky opustí tělo matky.¹⁶ Nechvátalová to vyvozuje z toho, že sdílení těla s matkou je důvodem pro to, aby nenarozené dítě nebylo považováno za osobu s vlastní subjektivitou.¹⁷ Závěr, že k narození dochází až v okamžiku opuštění těla matky, se však zdá být problematickým právě s přihlédnutím k výše citované judikatuře.

Pokud bychom i tak přijali definici narození jako okamžiku fyzického opuštění těla matky, tak by okamžik narození podle trestního práva předcházel okamžiku narození podle práva ústavního. Za nesouladnou s ústavním pořádkem bych považovala úpravu, podle níž může být plod (tedy ne subjekt práva na život, podrobněji níže) například zavražděn. Objektem vraždy je totiž lidský život, který náleží jen těm, kteří se již narodili. Prostřednictvím tohoto výkladu by trestný čin spočívající v usmrcení plodu v průběhu porodu nebylo možno kvalifikovat jako trestný čin proti životu, ale jednalo by se o některý z trestných činů proti těhotenství ženy, případně proti zdraví (těhotné) ženy.

Nemožným by se tak stal postih těhotné ženy za usmrcení dítěte při porodu (dříve než dítě opustí tělo matky), jak je v současné době vymezena část skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou.¹⁸ Pro tento závěr je nepodstatné, zda by byl čin kvalifikován jako trestný čin proti zdraví této těhotné ženy, nebo jako čin proti těhotenství této ženy. V obou případech by bylo třeba použít zásady, že osoba, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno, nemůže být za dané jednání trestná.¹⁹ Nemožnost postihu takového jednání by však pravděpodobně nebyla společností akceptována. Ústavní soud však naopak dovodil, že usmrcení plodu před jeho narozením může být hodnoceno jako zásah do práva na život, a to i přes to, že dle v tomto nálezu předestřené pojetí narození by plod ještě z ústavněprávního pohledu nebyl subjektem práv (ještě se nenarodil).²⁰ Trestní zákoník²¹ však k dovození odpovědnosti za usmrcení požaduje, aby byla smrt způsobena „jinému“, a tedy právě subjektu práv, čímž se však Ústavní soud nezabýval, což považuji za značně

¹⁴ ESLP, Dubska a Krejzová proti České republice, stížnosti č. 28859/11 a 28473/12 ze dne 15. 11. 2016. bod 173; obdobně i ESLP, Pojatina proti Chorvatsku, č. stížnosti 18568/12 ze dne 4. 2. 2019, bod 75.

¹⁵ NECHVÁTALOVÁ, Lucie. Čl. 6 [právo na život]. In: HUSSEINI, Faisal et al. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 210.

¹⁶ Nález I. ÚS 605/24 ze dne 19. 11. 2024, bod 41.

¹⁷ NECHVÁTALOVÁ, Lucie. Čl. 6 [právo na život], s. 210.

¹⁸ § 142 TZ.

¹⁹ Ustanovení § 163 TZ navíc vylučuje trestnost těhotné ženy i dle ustanovení o návodci a pomocníkovi.

²⁰ Nález I. ÚS 605/24 ze dne 19. 11. 2024, bod 42 an.

²¹ § 140 an. TZ.

problematické. Nabízí se hned několik otázek. Pokud nejde o subjekt práv, tedy o jiného, jak je možné jej usmrtit? Nebo snad jde o zvláštní subjekt práv, který sice nemá právo na život dle čl. 6 odst. 1 věty první, ale má právo na život dle čl. 6 odst. 1 věty druhé? A pokud je tomu tak, jaký je rozdíl mezi uvedenými právy? Vzhledem k chybějícím odpovědím na uvedené otázky se domnívám, že definování narození jako okamžiku fyzického opuštění těla matky není bez problémů.

Naopak vymezení dřívějšího okamžiku narození, tedy okamžiku, kdy plod již začíná opouštět tělo matky, se jeví problematickým z pohledu střetu zájmů matky a zájmů rodícího se plodu. Pokud by plod již v tuto chvíli byl považován za narozené dítě, tak by měl právo na život. V situaci, kdy by bylo třeba volit mezi životem matky a životem dítěte, stála by proti sobě dvě základní práva. Obě tato práva by měla stejnou hodnotu,²² což logicky přináší výkladové nejasnosti, například ve výše zmiňované otázce komplikovaných porodů.

Jedná se o mimořádně složitou a citlivou otázku. Dle mého názoru je však za okamžik narození v ústavním právu třeba považovat začátek porodu tak, jak jej vymezuje trestněprávní nauka, což by mělo být reflektováno i v občanském právu. V rámci tohoto pojetí je tedy plod (dítě) od počátku porodu třeba považovat za subjekt práv, z čehož plyne vyšší míra jeho ochrany, než mu byla přiznána v rámci těhotenství. Lékaři musí k rodícímu se dítěti přistupovat jako k plnohodnotné lidské bytosti, a dokonce mohou (musí) omezit práva matky za účelem jeho ochrany (k problematice porodů viz níže). Matka navíc v rámci tohoto výkladu může být odpovědná za případnou újmu, kterou dítěti od počátku porodu způsobí (a to včetně jeho usmrcení), což nepochybně ovlivní například otázku možné náhrady této újmy.

2. OCHRANA NENAROZENÉHO LIDSKÉHO ŽIVOTA

Pokud je narození vymezeno jako počátek porodu, zbývá otázka, jak a zda vůbec je chráněn lidský život před tímto okamžikem. Listina se k této otázce vyjadřuje v článku 6 odst. 1 větě druhé, podle něhož „*lidský život je hoden ochrany již před narozením*“. Porovnáním obou vět zmiňovaného článku Listiny je seznatelné, že zákonodárce zvolil odlišný stupeň ochrany pro „každého“, který má právo na život, a pro nenarozené dítě, jehož život je „jen“ hoden ochrany. Nabízí se čtyři možné teorie toho, co tímto ustanovením chtěl ústavodárce říct.

Zprv lze větu druhou považovat za upřesnění věty první. Každým by v tomto pojetí bylo i nenarozené dítě (plod). Toto pojetí by vysvětlovalo, proč ústavodárce mluví o lidském životu již před narozením. Tento výklad by zřejmě znemožňoval provádění interrupcí kromě případů ohrožení života těhotné ženy. Ale k takovému zákazu interrupcí nedošlo. Okolnosti přijetí Listiny navíc neukazují na snahu většiny zákonodárců o zakotvení práva na život i pro plod, spíše se zdá, že šlo o kompromis, aby byla Listina vůbec přijata²³.

Zadruhé lze nalézt názor zcela opačný, a to že věta druhá čl. 6 odst. 1 nemá žádný normativní význam, tedy: „*Formulace „je hoden ochrany“ není normou, která by vyjadřovala příkaz, zákaz nebo*

²² KÜHN, Zdeněk. Kapitola XII. Právo na život (čl. 6), část VII. In: KÜHN, Zdeněk et al. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 410.

²³ NĚMEČEK, Tomáš – RYCHETSKÝ, Pavel. *Diskrétní zóna*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 132.

*dovolení, ale výrokem, obsahujícím přání.*²⁴ Toto přání je pak použitelné jen při interpretaci Listiny a může ovlivnit zákonodárce při tvorbě další legislativy.²⁵ Proti takovému pojetí druhé věty čl. 6 odst. 1 se postavil slovenský Ústavní soud,²⁶ když při přezkumu ústavnosti interrupčního zákonodárství konstatoval, že Ústava není jen souborem proklamací, ale její obsah přímo ovlivňuje ostatní normy.²⁷

Třetím možným výkladem článku 6 odst. 1 je ustanovení dvou rozdílných práv na život, jednak práva na život každého a jednak práva na život nenarozeného dítěte. V tomto pojetí je právo na život plodu slabší než právo na život každého. Takové pojetí je právě kvůli této nerovnováze práva na život u každého ze subjektů odmítáno. Slovenský Ústavní soud v této souvislosti varuje před potenciálními destruktivními účinky pro právní stát, pokud by lidská práva byla kategorizována dle jejich subjektů.²⁸ Dělit lidská práva dle jejich subjektů a potažmo rozdělovat jednotlivce do různých kategorií s různými právy se nezdá být žádoucím stavem.

Stejně jako většina komentářové literatury²⁹ se přikláním k následujícímu, čtvrtému pojetí práva na život. Subjektem práva na život je každý, a to od narození. Plod je hoden ochrany, ale není subjektem práva na život, také však není ponechán bez ochrany. Ochrana plodu je ústavně chráněným statkem.³⁰ Jinými slovy, plod sice nepožívá stejné ochrany, jako kdyby měl právo na život, ale při zásazích do jeho vývoje je třeba dbát ústavního zájmu na jeho ochraně.

K ochraně lidského plodu se vyjadřoval i Ústavní soud. Postavil najisto, že ochrana plodu v průběhu porodu je ústavním pořádkem chráněným statkem.³¹ Ohledně způsobu ochrany plodu však judikatura Ústavního soudu mnoho jistoty nepřináší.

Obdobně je tomu i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Ten opakovaně zdůrazňuje, že státy mají v oblasti úpravy práva na život před narozením široký, ne však neomezený prostor pro uvážení.³² V případě Vo proti Francii ESLP shrnul, že v rámci dosud přezkoumávaných okolností není plod považován za subjekt, kterému náleží přímá ochrana plynoucí z čl. 2 Úmluvy, navíc zdůraznil, že (i) pokud by plod měl právo na život, bylo by toto právo implicitně omezeno právy a zájmy matky.³³ V případě Parillo proti Itálii nicméně ESLP odmítl zredukovat plod na „pouhý“ majetek ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.³⁴ Otázka ochrany plodu tedy zůstává i nadále v kompetenci jednotlivých členských států, přičemž bývá limitována právem (ženy) na soukromý a rodinný život a na ochranu

²⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2: Práva a svobody*. Praha: Linde Praha, 2002, s. 68–69.

²⁵ Ibid., s. 69.

²⁶ Do poslední novely Listiny upravovala Ústava Slovenské republiky právo na život shodně s naším čl. 6 Listiny.

²⁷ Nález slovenského Ústavního soudu PL. ÚS 12/01 ze dne 4. 12. 2007, část II A 1.2.

²⁸ Ibid.

²⁹ KOKEŠ, Marian. *Čl. 6 (právo na život)*, s. 122–123; KÜHN, Zdeněk. *Kapitola XII. Právo na život (čl. 6), část VII*, s. 410–411.; NECHVÁTALOVÁ, Lucie. *Čl. 6 [Právo na život]*, s. 211.

³⁰ Nález I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 80.

³¹ Nález I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 80.

³² ESLP, Boso proti Itálii, č. stížnosti 50490/99, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 5. 9. 2000, s. 4, 5; ESLP, A, B a C proti Irsku, č. stížnosti 25579/05 ze dne 16. 12. 2010, bod 233 an.

³³ ESLP, Vo proti Francii, č. stížnosti 53924/00 ze dne 8. 7. 2004, bod 80

³⁴ ESLP, Parrillo proti Itálii, č. stížnosti 46470/11, ze dne 27. 8. 2015, bod 215.

(jejího) života a zdraví, popřípadě svobodou vědeckého bádání. Domnívám se, že nejednotnost v pojetí ochrany plodu bude do budoucna nabývat na významu zejména kvůli vědeckému pokroku například v oblasti umělého oplodnění nebo výzkumu kmenových buněk.³⁵

3. NADBYTEČNÁ EMBRYA

Umělé oplodnění je v České republice upraveno zákonem o specifických zdravotních službách (dále „ZSZS“), v jehož rámci je pro debatu týkající se ochrany lidského života zásadní pojem „nadbytečné lidské embryo“, které je v § 2 písm. e) ZSZS definováno jako „*takové lidské embryo, které bylo vytvořeno metodou mimotělního oplodnění pro účely asistované reprodukce a nebylo pro tyto účely využito*“. Z pohledu práva na život jsou dle některých autorů (například Valc³⁶, Šnédar³⁷) problematické způsoby, jakými lze s nadbytečnými lidskými embryi naložit, tj. umožnění jejich likvidace nebo jejich použití pro výzkumné účely na embryonálních kmenových buňkách. K likvidaci nadbytečných embryí může dojít jen na základě souhlasu neplodného páru nebo v případě, že neplodný pár po deseti letech uchovávání embryí nereaguje na opakované výzvy k vyjádření. Využití nadbytečných embryí k výzkumu je možné jen v souladu se zákonem o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách, tj. opět jen na základě souhlasu neplodného páru (a navíc i dárce zárodečných buněk). Zákon o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách počítá i s možností dovozu embryonálních buněk ze zahraničí, tyto buňky však musí pocházet právě (jen) z nadbytečných embryí.

V rámci ochrany embryí je v České republice zakázána jejich tvorba výlučně pro potřeby výzkumu, použití nadbytečných embryí je však pro výzkum přípustné. Výzkum lze provádět jen na embryonálních buňkách, které nejsou starší než sedm dnů, přičemž do tohoto limitu se nezapočítává doba, po kterou je embryo kryokonzervováno.³⁸ Zákon o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách dále v § 4 odst. 2 vymezuje podmínky pro vydání povolení k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách. Výzkumný projekt musí být mimo jiné odborný a eticky přijatelný. Vytyčené podmínky mají za cíl právě (i) ochranu nenarozeného lidského života. Nakládání s lidským embryem v rozporu se zákonem je navíc trestným činem.³⁹ Je tedy nepochybné, že zákonodárce se lidským embryím snaží poskytnout ochranu v souladu s čl. 6 odst. 1 větou druhou Listiny. Jde však

³⁵ Viz např. Three takeaways from Alabama ruling that frozen embryos for IVF are children. In: *Northwestern* [online] [cit. 21.06.2024]. Dostupné z: <https://news.northwestern.edu/stories/2024/02/three-takeaways-from-alabama-ruling-that-frozen-embryos-for-ivf-are-children/>.

³⁶ VALC, Jakub. Právní status nascitura v kontextu divergence soukromoprávní a veřejnoprávní regulace. In: STODOLA, Jiří – KRATOCHVÍL, Miroslav (eds.). *Nejmenší z nás 2017. Sborník příspěvků interdisciplinární konference o právní ochraně osob před narozením* [online]. Moravská Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2018, s. 51 [cit. 02.06.2024]. Dostupné z: https://nejmensiznas.cz/?page_id=2136.

³⁷ ŠNÉDAR, Libor. *Nenarozený lidský život a jeho pojetí v českém právním řádu. K některým právním otázkám spojeným s problematikou lidského života mezi jeho početím a narozením*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 25.

³⁸ V porovnání se zahraničními úpravami jde o poměrně striktní limit, častou hranicí je 14 dní a probíhají debaty o tom, zda by neměla být posunuta ještě dále. ROBERTS, Michelle. *Scientists: Allow forbidden 28-day embryo experiments* [online]. 2023 [cit. 08.06.2024]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/health-67204553>.

³⁹ § 167 TZ.

o ochranu dostatečnou? V první řadě lze konstatovat, že alespoň určitá (stávající) úroveň ochrany je lepší než žádná a že většina společnosti v České republice považuje možnost asistované reprodukce (včetně umělého oplodnění) za potřebný způsob řešení stále častějších problémů s početím. Oproti tomu Valc⁴⁰ navrhuje v oblasti regulace procesu umělého oplodnění zásadní změnu spočívající v zákazu tvorby a následného přenesení (implantace)⁴¹ více než jednoho embrya, čímž by se zamezilo vzniku nadbytečných embryí a tím i jejich likvidaci a vědeckému výzkumu na nich.

Pokud umožníme, aby bylo vytvořeno více embryí, než kolik bude použito, je třeba s vytvořenými nadbytečnými embryi nějakým způsobem naložit a mezi tyto způsoby patří právě i jejich likvidace a použití na výzkum. Jedním z důvodů, pro které se v praxi vytváří vyšší počet embryí, je možnost neplodného páru, aby v případě neúspěchu jednoho cyklu byla k dispozici další zamražená embrya, která bude v budoucnu možné využít; výhodou tohoto řešení dále je, že s postupujícím věkem ženy kvalita vajíček a úspěšnost umělého (ale i přirozeného) oplodnění klesá. Navíc samotné získání vajíček k případnému oplodnění je pro ženu invazivním procesem, ke kterému vede hormonální stimulace vaječníků.⁴² Na druhou stranu je nutné uznat, že embrya je možné vyrobit i z kryokonzervovaného genetického materiálu, tj. ze samotného vajíčka a spermie, nicméně úspěšnost umělého oplodnění je v těchto případech zatím nižší než v případě umělého oplodnění zamraženým embryem. Navíc pokud by došlo k zákazu tvorby více embryí, je pravděpodobné, že by se snížil počet embryí darovaných neplodným párům.

Minimálně do doby, než bude proces umělého oplodnění méně invazivní a úspěšnost mimotělního oplodnění ze samostatně zamraženého vajíčka a spermie stejná jako úspěšnost oplodnění embryem, nepokládám zákaz tvorby více embryí za žádoucí, a do té doby bude tedy nutné řešit, jak nakládat s nadbytečnými embryi. Jako jedno z možných řešení se nabízí jejich nekonečné zamražení, což by však bylo nejen mimořádně finančně náročné, když závazek platit za uskladnění by zavazoval i další generace, nýbrž i eticky problematické, když by výsledkem byla embrya, jejichž „rodičovský pár“ již zemřel. Druhým možným řešením by bylo podmínit tvorbu více embryí darováním nadbytečných embryí jinému neplodnému páru, což se však jeví jako značný zásah do práva na soukromý a rodinný život (práva neplodného páru rozhodnout o osudu pro ně „nevyužitého“ embrya).

Dalšími již zmiňovanými řešeními jsou likvidace embryí nebo jejich použití ve vědeckém výzkumu. Pro posouzení přípustnosti těchto řešení je třeba poměřovat jednotlivé proti sobě stojící principy. V souladu se současným pojetím práva na život v České republice stojí na jedné straně ústavní hodnota nenarozeného lidského života dle čl. 6 odst. 1 věty druhé Listiny (ale ne právo na život, protože

⁴⁰ VALC, Jakub. Asistovaná reprodukce a její vliv na právní status (nad)počatého embrya či dospívajícího dítěte. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 3, s. 23.

⁴¹ I bez autoritativního zákazu implantace většího počtu embryí se počet embryí implantovaných v jednom cyklu léčby v posledních letech snižuje a blíží se právě požadovanému jednomu embryu. Viz ŘEŽÁBEK, Karel – POHLOVÁ, Radka. *Asistovaná reprodukce v ČR 2020* [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR ve spolupráci s Národním registrem reprodukčního zdraví – Asistované reprodukce, 2022, s. 32. [Cit. 10.06.2024.] Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008420/asistreprodukce2020.pdf>.

⁴² ŠVÁBÍKOVÁ. Co to je IVF a jak probíhá umělé oplodnění. In: *Prague Fertility Centre* [online] [cit. 23.02.2025]. Dostupné z: <https://www.pragueivf.com/cs/blog/umele-oplodneni>.

se ustanovení o omezení základních práv a svobod dle mého názoru nepoužije). Na straně druhé stojí právo na soukromý a rodinný život dle čl. 10 odst. 2 Listiny nebo svoboda vědeckého bádání⁴³ dle čl. 15 odst. 2 Listiny⁴⁴. Jde tedy o poměřování základního práva nebo svobody oproti „jen“ ústavní hodnotě. Právě kvůli okolnosti, že ochrana embrya nenáleží mezi základní práva, je zásah do této ochrany třeba hodnotit s vyšší mírou benevolence, než kdyby se jednalo o základní právo.⁴⁵

Právní úprava této oblasti nevybočuje z Evropským soudem pro lidská práva dovozeného širokého prostoru pro uvážení,⁴⁶ když umožnění likvidace nadbytečných embryí není v rámci právních úprav neobvyklé, a v oblasti výzkumu zvolil zákonodárce přístup tzv. střední cesty.⁴⁷ Právní úprava týkající se výzkumu je ucelená a kvalitní⁴⁸ a také plně odpovídá konceptu graduálnosti ochrany, která je u nás nenarozenému lidskému životu přiznávána. Tomuto konceptu odpovídá i umožnění likvidace nadbytečných embryí. K ochraně nenarozeného lidského života v rámci výzkumu přispívá i nutnost splnění podmínek vymezených v § 4 odst. 2 zákona o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách popsanych výše.

Výše uvedené zákony sice dovolují likvidaci a vědecký výzkum na embryích, ale v obou případech jde o výsledky vyvažování ochrany nenarozeného lidského života se základními právy. Embryo je vždy alespoň určitým způsobem chráněno. Domnívám se, že jde o úpravu, která sice omezuje ochranu nenarozeného lidského života, ale činí tak přijatelným způsobem a v souladu s ústavním pořádkem.

4. INTERRUPTCE⁴⁹

Zejména v souvislosti s vývojem právních úprav v zahraničí (USA, Polsko či Francie) znovu posílila veřejná debata na téma legálnosti interrupcí, která přirozeně odráží odlišné etické a náboženské postoje občanů. Problematika interrupcí je upravena v zákoně o umělém přerušení těhotenství, který je účinný již od roku 1987; jedná se tedy o právní úpravu, která byla přijata ještě v poměrech „socialistické společnosti“. Jde tak o zákon, který částečně již neodpovídá současné praxi, protože

⁴³ Čl. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně stanoví, že „zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy“. Výklad pojmu lidské bytosti je (stejně jako pojem „každý“ dle čl. 6 Listiny) nejednoznačný a je ponechán na interpretaci jednotlivým státům Rady Evropy (viz ŠTURMA, Pavel. Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicíně. *Evropské právo*. 1998, roč. 1998, č. 4; BENÁK, Jaroslav et al. Úmluva o lidských právech a biomedicíně: Komentář k čl. 1, II, Důstojnost a integrita lidské bytosti [online]. 2024 [cit. 02.03.2025]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/260/1/2/komentar-wkcr-c-96-2001-sbms-umluva-o-lidskych-pravech-a-biomedicine-komentar>). Pokud by pojem lidské bytosti měl odpovídat pojmu „každý“, tak jak je v tomto článku vykládán, tak by se čl. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně nepoužil s poukazem na to, že nenarozený lidský život ještě není samostatnou lidskou bytostí. Není zde tedy namístě se souladností naší právní úpravy nakládání s embryi s čl. 2 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně zabývat.

⁴⁴ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 125.

⁴⁵ Obdobně nálezy Ústavního soudu Slovenské republiky PL. ÚS 12/01 ze dne 4. 12. 2007, část II A 1.4.

⁴⁶ ESLP, Evans proti Spojenému království, op. cit. bod 82. ESLP, Pejřilová proti České republice, č. stížnosti. 14889/19 ze dne 8. 12. 2022, bod 43.

⁴⁷ DOLEŽAL, Tomáš. Právní regulace využití embryonálních kmenových buněk. In: ČERNÝ, David – DOLEŽAL, Adam (eds.). *Etické a právní aspekty výzkumu kmenových buněk. Sborník z konference konané dne 18. 5. 2013 v Praze*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 55.

⁴⁸ ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*, s. 271.

⁴⁹ Od této části je znovu používáno označení plod i pro embryo.

interrupce nejsou prováděny jen operativními zákroky jako dříve, ale dostatečné může být i požití tzv. potratových pilulek. Kritice je podroben i název zákona, když například Valc⁵⁰ podotýká, že logicky nejde jen o přerušování, nýbrž o ukončení těhotenství. Nová zákonná úprava interrupcí byla připravena v roce 2011, kdy se měla stát součástí zákona o specifických zdravotních službách, nicméně v zájmu toho, aby byl zákon schválen, byla nakonec pasáž o interrupcích vypuštěna a slibovaný nový interrupční zákon přijat nebyl.⁵¹

Uvedené výstižně demonstruje, jak složité je v otázce interrupcí najít konsensus. Obdobně jako v otázce umělého oplodnění stojí i zde proti ústavní hodnotě ochrany nenarozeného lidského života zejména právo ženy na soukromý a rodinný život dle čl. 10 odst. 2 Listiny, v úvahu navíc přichází i právo ženy na soukromí a osobní integritu dle čl. 7 odst. 1 Listiny a právo ženy na život dle čl. 6 odst. 1 Listiny.

Stejně jako problematika nadbytečných embryí ani ústavnost interrupcí nebyla Ústavním soudem dosud meritorně přezkoumána, když zatím dva podané návrhy⁵² na zrušení zákona o umělém přerušování těhotenství byly odmítnuty. Evropský soud pro lidská práva v oblasti právní úpravy interrupcí, obdobně jako v případě umělého oplodnění, přiznává státům široký prostor pro uvážení.⁵³ ESLP dále judikoval, že Úmluva právo na interrupce sice nezaručuje, ale ani nevylučuje možnost jejich provádění, a dokonce je možné, že v konkrétním případě může absence možnosti podstoupit interrupci znamenat porušení práv zaručených Úmluvou.⁵⁴

Česká právní úprava interrupcí je soustředěna do již zmíněného zákona o umělém přerušování těhotenství a na něj navazující prováděcí vyhlášky.⁵⁵ Pro stanovení lhůt, od nichž se odvíjí přípustnost interrupce, je určující počet týdnů těhotenství, které se počítají od prvního dne poslední menstruace.⁵⁶ Do 12. týdne lze provést interrupci 1) ze zdravotních důvodů vymezených v příloze prováděcí vyhlášky, a to se souhlasem těhotné ženy nebo z jejího podnětu, 2) na žádost těhotné ženy. Interrupci na žádost ženy nelze provést, pokud tomu brání zdravotní důvody vymezené v § 1 prováděcí vyhlášky (provedení interrupce by podstatně zvýšilo riziko poškození zdravotního stavu ženy nebo zásadně ještě neuplynula doba delší než 6 měsíců od poslední interrupce). Po uplynutí prvních 12 týdnů těhotenství lze provést interrupci, „*jen je-li ohrožen život ženy nebo je prokázáno těžké poškození plodu nebo že plod je neschopen života*“.⁵⁷ V případě genetických důvodů lze interrupci provést do 24. týdne těhotenství.⁵⁸

⁵⁰ VALC, Jakub. Ochrana embrya a plodu v trestním a občanském právu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2021, roč. 11, č. 1, s. 40.

⁵¹ Viz Heger vypustil z reformy potraty, obával se reakcí politiků. In: ČT24 [online]. 2011 [cit. 11.06.2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/heger-vypustil-z-reformy-potraty-obaval-se-reakci-politiku-232730>.

⁵² Usnesení III. ÚS 3444/17 ze dne 16. 1. 2018; usnesení III. ÚS 1972/08 ze dne 11. 9. 2008.

⁵³ ESLP, A, B a C proti Irsku, op. cit. body 233, 236.

⁵⁴ POVOLNÁ, Michaela. Zdravotnické služby prováděné za zvláštních podmínek. In: ŠUSTEK, Petr et al. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 461; *ESLP, A, B a C proti Irsku*, op. cit. bod 214.

⁵⁵ Vyhláška č. 75/1986 Sb., vyhláška ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., zákon o umělém přerušování těhotenství.

⁵⁶ § 4 odst. 1 vyhlášky č. 75/1986 Sb.

⁵⁷ § 2 odst. 1 vyhlášky č. 75/1986 Sb.

⁵⁸ § 2 odst. 2 vyhlášky č. 75/1986 Sb.

Stanovení této lhůty až v prováděcí vyhlášce je kritizováno jako *praeter legem* zejména v souvislosti s nálezem slovenského Ústavního soudu, který obdobnou úpravu označil za protiústavní.⁵⁹

Je třeba zdůraznit, že provedení interrupce v rozporu se zákonem o umělém přerušení těhotenství je trestným činem jak v případě, že je provedena bez souhlasu těhotné ženy (§ 159 TZ), tak v případě, že je provedena s jejím souhlasem (§ 160 TZ). Sama těhotná žena však není za přerušení těhotenství v rozporu se zákonem trestně odpovědná (§ 163 TZ), ale pomoc třetích osob a svádění těhotné ženy k takovému jednání trestnými činy jsou (§ 161 a § 162 TZ). Stále diskutovanou a dosud nezodpovězenou otázkou zůstává možnost odčinění újmy způsobené dítěti matkou v souvislosti s pokusem o ukončení těhotenství.⁶⁰

Vzhledem k výše uvedenému popisu právní úpravy interrupcí je teď namístě posoudit, zda česká interrupční legislativa nevybočuje ze širokého prostoru pro uvážení, a nejde tedy o přílišný zásah do ochrany nenarozeného lidského života. Předně je třeba uvést, že pokud jde o 12týdenní lhůtu pro ukončení těhotenství na žádost těhotné ženy nebo ze zdravotních důvodů, takto stanovená lhůta není v rámci států Rady Evropy neobvyklá, tedy zjevně nevybočuje ze širokého prostoru pro uvážení. Stejně tak nevybočuje ani umožnění interrupcí po 12. týdnu těhotenství ze speciálních důvodů (ohrožení života ženy či těžké poškození plodu).⁶¹ Rovněž není neobvyklé, že neexistuje povinnost ženy podstoupit předinterrupční poradenství a absentuje i úprava mandatorní doby na rozmyšlenou.⁶² Důsledkem takové úpravy je, že interrupce může být provedena dříve, kdy ještě plod není tak vyvinut a také je méně ohroženo zdraví těhotné ženy. Přestože česká právní úprava bývá označována za liberálnější, domnívám se, že nejde o úpravu, která by vybočovala ze širokého prostoru pro uvážení.

Posouzení toho, zda Česká republika uvedenou úpravou neporušuje povinnosti plynoucí z práva na život, komplikuje nevyjasněný status plodu. V dosavadní judikatuře Evropského soudu pro lidská práva se přitom zatím neobjevil případ, ve kterém by bylo konstatováno, že tyto povinnosti byly porušeny, a to proto, že ESLP nezaujal názor, že by plod byl subjektem práva na život. Dovolím si tedy tvrdit, že naše úprava interrupcí je v souladu s požadavky plynoucími z Úmluvy.

Vzhledem k obsahu čl. 6 odst. 1 věty druhé Listiny je třeba hodnotit, zda je plodu přiznána ochrana v souladu s ústavním pořádkem. Právní úpravu interrupcí je však nutné posoudit i s ohledem na základní práva (ženy), se kterými může být ústavní hodnota ochrany nenarozeného lidského života v rozporu. Při hodnocení přípustnosti omezení ochrany nenarozeného lidského života je třeba znovu přihlídnout k tomu, že nejde o základní právo, ale „jen“ o ústavní hodnotu, a proto se opět jako v případě ochrany embryí domnívám, že přezkum zásahu do nenarozeného lidského života může (musí) být benevolentnější, než pokud by se jednalo o základní právo.

⁵⁹ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky PL. ÚS 12/01 ze dne 4. 12. 2007, část III, bod 7; KÜHN, Zdeněk. Kapitola XII. Právo na život (čl. 6), část VII, s. 407.

⁶⁰ Např. VALC, Jakub. *Ochrana embrya a plodu v trestním a občanském právu*, s. 44 an.

⁶¹ Viz například úprava na Slovensku nebo v Dánsku.

⁶² Viz Center for reproductive rights. *European Abortion Laws, A Comparative Overview* [online]. 2023, s. 11 [cit. 18.06.2024]. Dostupné z: <https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2023/09/European-Abortion-Laws-A-Comparative-Overview-new-9-13-23.pdf>.

Omezení ústavní hodnoty nenarozeného lidského života je v rámci úpravy interrupcí provedeno právě za účelem ochrany základních práv žen (legitimní cíl), což se projevuje i v situaci, kdy s rozhodnutím ženy podstoupit interrupci nebude souhlasit otec nenarozeného dítěte. Evropský soud pro lidská práva pro tento případ dovodil, že by mělo převážet právo ženy zvolit si interrupci, protože je to právě ona, která je těhotenstvím primárně zasažena.⁶³

Nejpalčivější otázkou je, zda umožnění interrupce na základě žádosti ženy (bez zdravotní indikace) nepředstavuje přílišný zásah do ústavní hodnoty nenarozeného lidského života. V tomto případě jde o poměřování této ústavní hodnoty s právem ženy na ochranu soukromého a rodinného života.

V souvislosti s touto problematikou slovenský Ústavní soud vyslovil názor, že je „*treba mať na zreteli, že ak by žena v žiadnom štádiu tehotenstva nemohla sama rozhodnúť o tom, či vynosí plod alebo si nechá umelo prerušiť tehotenstvo, tak by to znamenalo povinnosť vynosiť plod, ktorá nemá oporu v ústave, a zároveň by to zasiahlo do podstaty jej práva na súkromie, ako aj jej osobnej slobody*“.⁶⁴ K tomu lze uvést, že povinnost donosit plod by sice bylo teoreticky možné uložit zákonem, ale problematickým by se zde jevil právě značný zásah do základních práv ženy. Oproti tomu ale Valc⁶⁵ uvádí, že možnost volby, zda se stát rodičem, by se měla vztahovat jen na období před otěhotněním, výjimkou mají být zdravotní důvody, případně stav, kdy je těhotenství následkem znásilnění či incestu. I tyto dva důvody lze dle Valce⁶⁶ z hlediska přípustnosti interrupce podřadit pod zdravotní důvody, a to kvůli zásahu do fyzického a psychického zdraví ženy.

Proti zákazu interrupcí na žádost ženy stojí skutečnost, že nutit ženu, aby se proti své vůli stala matkou, je zásahem do jejího práva na ochranu soukromého a rodinného života. Těhotenství a porod jsou pro ženu fyzicky i psychicky náročné a není vyloučena ani újma na jejím zdraví (zásah do osobní integrity), případně i ohrožení života. Stejně jako nelze vyloučit vznik deprese u oběti trestného činu, nelze jej vyloučit ani u nechtěného těhotenství, které následkem trestného činu není. Navíc ani antikoncepce není 100% účinná a následky spojené s takovým těhotenstvím by opět byla nucena nést zejména žena.

Tyto důvody, společně s poměrně liberálním nastavením české společnosti,⁶⁷ svědčí pro umožnění interrupcí na žádost ženy, avšak jen po určité omezenou dobu těhotenství. Jak totiž přiléhavě podotýká slovenský Ústavní soud, umožnění interrupcí na žádost nemůže být neomezené,

⁶³ ESLP, Boso proti Itálii, op. cit, s. 5.

⁶⁴ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky PL. ÚS 12/01 ze dne 4. 12. 2007, část II. A 2.4.

⁶⁵ VALC, Jakub. *Právní status nascitura v kontextu divergence soukromoprávní a veřejnoprávní regulace*, s. 50; VALC, Jakub. Má opravdu „každý“ právo na život? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 603, 604 [cit. 05.06.2024]. DOI: 10.5817/CPVP2016-4-7.

⁶⁶ VALC, Jakub. *Má opravdu „každý“ právo na život?*, s. 604.

⁶⁷ V šetření z roku 2023 se pro právo ženy rozhodnout o interrupci vyslovilo 79 % respondentů. Viz ČADOVÁ, Naděžda. *Tisková zpráva. Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci – duben/květen 2023* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i, 2023, s. 2 [cit. 31.07.2024]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5653/f9/ov230620.pdf.

protože by se jednalo o přílišný zásah do ústavní hodnoty nenarozeného lidského života.⁶⁸ Je ale třeba dodat, že vzhledem k tomu, že stačí „jen“ žádost ženy a není třeba jiný kvalifikovaný důvod, je ochrana plodu během prvních 12 týdnů značně „oslabena“, nikoliv však nulová. Plod je v tomto období chráněn již tím, že je zajišťována ochrana života a zdraví těhotné ženy například úpravou zakázaných prací pro těhotné ženy v pracovním právu. Domnívám se, že samotná úprava interrupcí pak přispívá (může přispět) k ochraně nenarozeného lidského života tím, že zakazuje provedení interrupce v rozporu se zákonem, že interrupci na žádost ženy zpoplatňuje nebo že zavádí povinnost informovat těhotnou ženu o možných zdravotních důsledcích interrupce. Zákonodárce se dále snaží předcházet budoucím nechtěným těhotenstvím tím, že zavádí povinnost informovat ženu, která již podstupuje interrupci, o způsobech používání antikoncepčních metod a prostředků,⁶⁹ což je v souladu s tím, že interrupce by neměla být jen dalším „řadovým prostředkem antikoncepce“.

Interrupce ze zdravotních důvodů bývají méně kontroverzní, protože proti hodnotě nenarozeného lidského života stojí obvykle ochrana zdraví (osobní integrity) nebo života těhotné ženy.⁷⁰ Po 12. týdnu trvání těhotenství lze interrupci ze zdravotních důvodů provést jen tehdy, pokud je 1) ohrožen život ženy, 2) plod neschopen života nebo 3) plod těžce postižen. V rámci prvního důvodu se poměřuje právo ženy na život a ústavní hodnota nenarozeného lidského života, přičemž převažuje základní právo nad ústavní hodnotou. V rámci druhého důvodu je silně oslabena ústavní hodnota nenarozeného lidského života, přičemž navíc donošení plodu, který není schopen života, může být pro život nebo zdraví ženy nebezpečné. Třetí důvod, umožňující interrupci v případě, že je plod „jen“ těžce poškozen, se jeví nejkontroverznějším. Umožnění interrupce i po 12. týdnu těhotenství z důvodu těžkého poškození plodu je odůvodnitelné tím, že dříve ještě není možné diagnostikovat všechna těžká poškození plodu. Navíc při narození těžce postiženého dítěte může být vliv na soukromý a rodinný život ženy (páru) větší než v případě narození nepostiženého dítěte,⁷¹ dále lze v této souvislosti poukázat i na teorii kvality (budoucího) života.⁷²

Pro legalitu interrupcí obecně hovoří i to, že restriktivní úpravy interrupcí způsobují, že se ženy uchylují k nelegálním interrupcím,⁷³ čímž se vystavují nebezpečí újmy na zdraví a životě.

Českou právní úpravu interrupcí tedy hodnotím jako z pohledu práva na život v souladu s ústavním pořádkem. Tato úprava je vyjádřením snahy zákonodárce poskytnout plodu ochranu za současného respektování práv těhotné ženy.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky PL. ÚS 12/01 ze dne 4. 12. 2007, část II A 2.4.

⁶⁹ § 7 zákona o umělém přerušení těhotenství

⁷⁰ Jejich přípustnost uznává například i Valc, viz VALC, Jakub. *Právo na život a biomedicína* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020 [cit. 17.07.2024]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/12/664/1/2?vtextu=pr%C3%A1vo%20na%20C5%BEivot%20a%20biomedic%C3%ADna> část 8.1

⁷¹ Jde zejména o trvalé obavy o vývoj a budoucnost tohoto dítěte nebo o větší potřebu péče o něj. Viz s tím související přípustnost „wrongful birth“ žalob: NS, rozsudek 25 Cdo 2202/2021, ze dne 16. 5. 2023.

⁷² GLOVER, Jonathan. *Causing death and saving lives*. London: Penguin books, 1990, s. 50 an.

⁷³ Viz například BEARAK, Jonathan et al. Unintended pregnancy and abortion by income, region, and the legal status of abortion: estimates from a comprehensive model for 1990–2019. *The Lancet Global Health*. 2020, roč. 8, č. 9, s. e1153 [cit. 19.06.2024]. DOI: 10.1016/S2214-109X(20)30315-6.

5. ZÁSADY DO PRÁV ŽENY PŘI PORODU VE ZDRAVOTNICKÉM ZAŘÍZENÍ

Vzhledem k výše dovozenému je od počátku porodu třeba plod považovat za dítě, a tedy za subjekt práv. V rámci řešení případných konfliktů mezi matkou a dítětem při porodu je tedy logicky třeba dbát vyšší míry ochrany rodičího se dítěte, než jaká je v rámci těhotenství přiznávána plodu.

V souladu s vyšší mírou ochrany rodičího se dítěte Ústavní soud v souvislosti se zásahy do tělesné integrity ženy během porodu judikoval, že „*právo rodičí matky na nedotknutelnost její osoby tedy v ústavněprávní rovině omezit lze, za předpokladu, že je skutečně (alespoň s vysokou pravděpodobností) život a zdraví plodu bezprostředně ohrožen a provedené zákroky [jsou] přiměřené sledovanému účelu [tj.] záchraně života a zdraví nenarozeného dítěte*“.⁷⁴ Zásahy do tělesné integrity ženy tedy jsou za určitých podmínek možné, vždy se ale musí jednat o zásahy přiměřené a lege artis. Navíc je třeba zdůraznit, že obecně je provedení jakýchkoliv zdravotních zákroků přípustné jen na základě svobodného a informovaného souhlasu,⁷⁵ uskutečnění zdravotních zásahů proti vůli rodičky je tedy výjimkou z tohoto pravidla. O to více je třeba v těchto situacích pečlivě vyvažovat zájmy rodičky a rodičího se dítěte, zvláště v situaci, kdy při porodech může docházet k poměrně zásadním zásahům do práva rodičky na tělesnou integritu.

Otázkou však zůstává, kam až je možné v rámci takového vyvažování zajít, tedy jaký zásah lze ještě považovat za přiměřený. Široká a Povolná⁷⁶ v návaznosti na citovaný náleze Ústavního soudu dospěly k závěru, že by s největší pravděpodobností bylo možné provést proti vůli rodičky i císařský řez, přestože se již jedná o značně invazivní zákrok. Obdobně i Šustek⁷⁷ s ohledem na možné legální následky doporučuje lékařům provést nezbytné zákroky pro ochranu rodičího se dítěte, zároveň ale upozorňuje na nutnost dodržení mantinelů nastavených Ústavním soudem.

Jakkoliv lze v rámci ochrany rodičího se života výrazným způsobem zasáhnout do práv rodičky, není dosud vyjasněno, jak postupovat, pokud by v této situaci byl vedle života rodičího se dítěte ohrožen i život rodičky. Pokud by rodičí žena byla schopna v průběhu porodu sama rozhodovat, případně by existovalo dříve vyslovené přání a byl by vydán souhlas (spíše negativní revers) s upřednostněním dítěte před matkou, zdá se, že by záchrana dítěte byla logickou volbou. Pokud by ale takové vyjádření vůle neexistovalo, nebo by dokonce existovalo vyjádření opačné, šlo by o složitější situaci. Pro lékaře by bylo ideálním řešením nechat rozhodnout soud, což by ale zpravidla nebylo z časových důvodů možné. Při tomto rozhodování by bylo třeba vzít v potaz, že by proti sobě stála dvě

⁷⁴ Nález I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 84.

⁷⁵ Čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicině, § 26 ZZS.

⁷⁶ ŠIROKÁ, Lucie – POVOLNÁ, Michaela. Právo rodičky odmítnout péči versus právo dítěte na život a zdraví ve světle judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. 2017, roč. 2017, č. 5, s. 26, 27.

⁷⁷ ŠUSTEK, Petr. Balancing the Interests of Pregnant Woman and Child During the Childbirth. In: ŠTURMA, Pavel et al. (eds.). *Czech yearbook of public & private international law [Česká ročenka mezinárodního práva veřejného a soukromého]*. 11. Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo v nakladatelství Eva Rozkotová, 2020, s. 386, 387.

rovnocenná práva na život, mezi kterými by bylo třeba volit. V současné době, kdy není shoda na okamžiku narození, by byla chráněna spíše žena než dítě, podle mého názoru ale není vyloučeno přednostně zachraňovat i život dítěte jako subjektu práv.

V souvislosti se zásahy do tělesné integrity je tedy právo na život rodičího se dítěte chráněno i za cenu omezení práv rodičky. V krajním případě však může být nutné volit mezi právem na život rodičky a dítěte, přičemž tato situace nemá jasné právní řešení. Domnívám se, že řešení uvedené volby by mělo být založeno na pravděpodobnosti přežití rodičky a rodičího se dítěte. Převážet by měla ochrana práva na život toho, jehož záchrana je z lékařského pohledu pravděpodobnější.

6. DOMÁCÍ PORODY⁷⁸

Druhou problematikou týkající se práva na život, která vyvstává v souvislosti s porody, je umožnění domácích porodů a asistence jiných (v oboru vzdělaných) osob u těchto porodů,⁷⁹ otázkou je zejména jejich bezpečnost.⁸⁰

Česká republika se dlouhodobě umísťuje mezi zeměmi s nejnižším počtem úmrtí novorozenců.⁸¹ Zároveň u nás není zakázáno rodit doma, nicméně účast porodní asistentky u takového porodu nebyla dlouhou dobu považována za legální, což bylo dovozováno z toho, že porodní asistentka by mimo zdravotnické zařízení nebyla schopna zajistit personální zabezpečení a technické a věcné vybavení, které v souvislosti s vedením porodu stanovují prováděcí vyhlášky k ZZS.⁸² Porodní asistentce, která se účastnila domácího porodu, tak mohla být za poskytování této služby uložena pokuta za přestupek dle § 117 odst. 1 písm. a) ZZS. Tuto koncepci však Ústavní soud ve svém rozhodnutí I. ÚS 2746/23 ze dne

⁷⁸ Domácími porody myslím domácí porody plánované, ne překotné.

⁷⁹ Příslušníci lékařského stavu začasť domáci porody kritizujú, a to zejména v souvislosti s jejich nedostatečnou bezpečností, čemuž však porodní asistentky oponují. Srov. VĚDECKÁ RADA ČLK. Odborné stanovisko Vědecké rady ČLK k porodům v domácnosti. In: *Česká lékařská komora* [online] [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: <https://www.lkr.cz/aktuality>; UNIE PORODNÍCH ASISTENTEK. Stanovisko Unie porodních asistentek k porodům mimo zdravotnická zařízení. In: *UNIPA* [online] [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/stanovisko-unie-porodnich-asistentek-k-porodum-mimo-zdravotnicka-zarizeni/>.

⁸⁰ Ani studie bezpečnosti domácích porodů se ve výsledcích neshodují, například dle první níže uvedené studie se nebezpečí u nízkorizikových žen rodících doma a v nemocnici neliší a naopak dle druhé studie jsou domácí porody nebezpečnější. První studie: HUTTON, Eileen K. et al. Perinatal or neonatal mortality among women who intend at the onset of labour to give birth at home compared to women of low obstetrical risk who intend to give birth in hospital: A systematic review and meta-analyses. *EClinicalMedicine*. 2019, roč. 14 [cit. 07.07.2024]. DOI: 10.1016/j.eclinm.2019.07.005. Druhá studie: Home Births Three Times More Dangerous Than Hospital Births, Say BGU Researchers. In: *Ben-Gurion University of the Negev* [online]. 2019 [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: https://in.bgu.ac.il/en/pages/news/home_hospital.aspx.

⁸¹ EURO-PERISTAT. EUROPEAN PERINATAL HEALTH REPORT – Core indicators of the health and care of pregnant women and babies in Europe from 2015 to 2019 [online]. 2022, s. 33 [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: https://www.europeristat.com/images/Euro-Peristat_Fact_sheets_2022_for_upload.pdf; GALKOVÁ, Gabriela et al. Comparison of Frequency of Home Births in the Member States of the EU Between 2015 and 2019. *Global Pediatric Health*. 2022, roč. 9, s. 4 [cit. 16.07.2024]. DOI: 10.1177/2333794X211070916.

⁸² Vyhláška č. 99/2012 Sb., vyhláška o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb, a vyhláška č. 92/2012 Sb., vyhláška o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče.

28. 8. 2024 odmítl, když dovedl, že asistence u domácího porodu není poskytováním zdravotní služby, a i proto se prováděcí vyhlášky k ZZS na tuto činnost nevztahují.⁸³

Do budoucna by tak již nemělo docházet k paradoxní situaci, kdy se porodní asistentka nemohla účastnit domácího porodu s odůvodněním, že jde o nástroj ochrany zdraví a života rodičů se dítěte a rodičky. Ženy, které se přes deklarovanou nemožnost účasti porodní asistentky na domácím porodu pro takový porod rozhodly, zůstávaly bez jakékoliv pomoci osob v oboru vzdělaných,⁸⁴ které mohly včas odhalit případné komplikace a zabezpečit převoz rodičky i dítěte do zdravotnického zařízení, které je k vedení komplikovaných porodů vybaveno. Uvedené nepochybně představovalo riziko pro život (a zdraví) rodičů se dítěte i rodičky.⁸⁵ Z těchto důvodů považuji za správný závěr plynoucí z rozhodnutí Ústavního soudu, že u domácích porodů je asistence porodních asistentek již nadále přípustná.

Zároveň se však domnívám, že deklarované vynětí pomoci porodních asistentek u domácích porodů ze zdravotní péče způsobí, že již tak nejasná praxe této pomoci bude ještě hůře uchopitelná. Ústavní soud nicméně dlouhodobě, v souladu se zásadou zdrženlivosti, zastává názor, že k případné změně nejasné právní úpravy v oblasti domácích porodů je příslušný zejména zákonodárce.⁸⁶

Evropský soud pro lidská práva ohledně domácích porodů postavil najisto, že možnost volby okolností porodu je součástí práva na soukromí dle čl. 8 Úmluvy.⁸⁷ V případě Dubska a Krejzova proti České republice ESLP však upřesnil, že čl. 8 Úmluvy nelze interpretovat tak, že by přiznával právo na domácí porody jako takové, když vyslovil, že možnost volby okolností porodu je přípustné omezit za účelem ochrany života a zdraví rodičů se dítěte.⁸⁸ V pozdějších rozhodnutích se pak ESLP k těmto závěrům přihlásil a nadto zdůraznil, že státy sice mají možnost domácí porody na svém území umožnit, ale z Úmluvy neplyne povinnost tak učinit.⁸⁹

V České republice je umožnění domácích porodů dovozováno z absence právní úpravy, která by domácí porody a obecně porody mimo zdravotnické zařízení zakazovala, a to za využití principu legální licence.⁹⁰ Ústavní soud k tomu judikoval, že „*právo na svobodnou volbu místa a způsobu porodu z hlediska rodičů je limitováno jen zájmem na bezpečném porodu a zdraví dítěte, tento zájem však nelze vykládat jako jednoznačnou preferenci porodů ve zdravotnických zařízeních*“.⁹¹ Ústavní soud nicméně

⁸³ Nález I. ÚS 2746/23 ze dne 28. 8. 2024, bod 65, 68.

⁸⁴ Viz § 6 odst. 1 písm. a) zákona o nelékařských zdravotnických povoláních.

⁸⁵ Obdobně: ESLP, Dubska a Krejzova proti České republice, op. cit. Nesouhlasné stanovisko soudce Sajó, soudkyně Karakaş, soudce Nicolaou a soudkyně Laffranque a Keller, body 8 a 35.

⁸⁶ Nález II. ÚS 1238/21 ze dne 24. 11. 2021, bod 50., nález I. ÚS 2746/23 ze dne 28. 8. 2024, bod 83.

⁸⁷ ESLP, Ternovszky proti Maďarsku, č. stížnosti 67545/09 ze dne 14. 12. 2010, bod 22.

⁸⁸ ESLP, Dubska a Krejzova proti České republice, op. cit. body 163, 180 a 190.

⁸⁹ ESLP, Pojatina proti Chorvatsku, op. cit. bod 85, ESLP, Kosaitė-Čypienė a ostatní proti Litvě, č. stížnosti 69489/12, ze dne 4. 6. 2019, bod 107.

⁹⁰ VAVRUŠOVÁ, Lenka. Ústavnost české právní úpravy a praxe ve vztahu k domácím porodům. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 13–14, s. 495–503.

⁹¹ Nález I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013, část IV.

později konstatoval, že z ústavního pořádku základní právo na domácí porod nevyplývá a neexistuje ani právo na to, aby byl domácí porod považován za zdravotní péči.⁹²

Pomoc u domácích porodů je tedy u nás v šedé, státem neregulované zóně. Za jedinou aktuálně stanovenou hranici lze považovat možnost trestního stíhání, kterému může být doma rodící žena vystavena. Například trestnímu stíhání za usmrcení z nedbalosti se žena (případně i osoba, která této ženě s domácím porodem pomáhala) vystavuje v případě, že bylo očekáváno, že porod bude rizikový, ale žena se proti doporučení lékařů stejně rozhodla pro porod doma, rizika se naplnila a dítě zemřelo.⁹³

Ani v oblasti domácích porodů však nelze rezignovat na ochranu života, a je proto otázkou, zda tolerováním domácích porodů bez příslušné právní úpravy, jež by vymezila předpoklady pro možnost plánovaně родit doma i pro účast porodní asistentky, stát neporušuje pozitivní povinnost plynoucí z práva na život, tj. povinnost zajistit ochranu života nejen rodícího se dítěte, které nemá šanci ovlivnit místo porodu, ale i rodičky, která se pro domácí porod rozhodla.

Cílem vynětí účasti porodních asistentek na domácích porodech ze zdravotních služeb a absence právní úpravy této oblasti má být právě ochrana života (a zdraví) rodičky a rodícího se dítěte. V souladu s judikaturou Ústavního soudu je třeba hodnotit, zda jde o opatření vymezenému cíli přiměřené (test proporcionality),⁹⁴ když omezuje právo rodičky na soukromý a rodinný život dle čl. 10 odst. 2 Listiny stejně jako právo na nedotknutelnost její osoby a jejího soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny.

V rámci testu proporcionality je nejprve třeba zkoumat, zda jde o opatření způsobilé dosáhnout sledovaného cíle.⁹⁵ Tohoto cíle, spočívajícího v ochraně života a zdraví, má být dosaženo zejména tím, že počet domácích porodů bude nižší, než jaký by byl, pokud by byla asistence porodních asistentek považována za zdravotní službu a byla by tak garantována její bezpečnost, což lze považovat za logický závěr. Otázkou však je, zda ponechání domácích porodů (zcela) v rukách osob u porodu asistujících a rodiček nepředstavuje nedostatečnou úpravu, která ve výsledku ohrožuje život a zdraví.

Riziko ohrožení života a zdraví je v souvislosti s domácími porody začasťe zdůrazňováno, ale realizace jejich ochrany je aktuálně ponechána zejména na uvážení konkrétní porodní asistentky či jiné u porodu asistující osoby, která nemusí mít odpovídající vzdělání. Jen tyto osoby tak hodnotí, co je vhodnou výbavou pro konkrétní domácí porod, a rozhodují o míře rizikovitosti porodu, který jsou ještě ochotny v domácím prostředí vést. Tyto okolnosti nepochybně mohou představovat ohrožení života a zdraví především v situaci, kdy je u domácího porodu přítomen laik, a nikoliv porodní asistentka.

Nakonec ani možnost trestního stíhání není obecně opatřením způsobilým zamezit domácím porodům (zejména těm, u kterých není indikována jejich rizikovitost), a proto nedokáže efektivně zajistit ochranu práva na život a zdraví.

⁹² Nález I. ÚS 2746/23 ze dne 28. 8. 2024, bod 66.

⁹³ Nález I. ÚS 605/24 ze dne 19. 11. 2024, bod 51 an.

⁹⁴ Nález III. ÚS 2480/20 ze dne 16. 3. 2021, bod 23.

⁹⁵ Nález III. ÚS 2480/20 ze dne 16. 3. 2021, bod 23.

Proto považují při ponechání možnosti plánovaně родit doma⁹⁶ za jediné přijatelné východisko, aby byla zajištěna odpovídající ochrana života a zdraví přijetím nové, komplexní a srozumitelné právní úpravy domácích porodů.

Pokud by byla přijata koncepce, že péče při domácím porodu náleží mezi zdravotní služby, znamenalo by to jednak zajištění zákonem stanovených standardů zdravotní péče včetně toho, že u domácích porodů by mohly asistovat jen k tomu odborně způsobilé osoby, jednak větší kontrolu státu. Navíc by se vyjasnilo i postavení porodních asistentek v tom, že by asistenci při domácím porodu poskytovaly jako zdravotní službu, nikoli (zřejmě) jako volnou živnost.⁹⁷ Případný nárůst v počtu domácích porodů by tak byl kompenzován jejich vyšší bezpečností, přičemž riziko ohrožení života a zdraví rodičky a dítěte by bylo dále možné minimalizovat nastavením podmínek, za kterých by byl domácí porod přípustný. Nabízí se umožnění domácích porodů jen druhorodičkám či vícerodičkám, u nichž se předpokládá nízkorizikový porod, za současného splnění dalších podmínek, například odpovídajícího vzdělání porodní asistentky, dostatečného materiálního vybavení či zajištění případného převozu do zdravotnického zařízení. Taková právní úprava by zároveň zachovala dostatečně vysokou míru ochrany práva na soukromý a rodinný život i práva na nedotknutelnost osoby a soukromí.

Současná nedostatečná právní úprava domácích porodů tak podle mého názoru neumožňuje dosáhnout deklarovaného legitimního cíle, tj. ochrany života a zdraví dítěte a rodičky, a proto již další kroky testu proporcionality není nutné provádět. Tento názor zastávám i přes to, že Ústavní soud (např. v nálezu I. ÚS 2746/23) a Evropský soud pro lidská práva neshledaly absenci právní úpravy domácích porodů v České republice za rozpornou s Úmluvou a ústavním pořádkem. Oba soudy totiž podle mého mínění nedostatečně zhodnotily riziko pro život a zdraví spojené s ponecháním praxe domácích porodů „bez dozoru“. Proto je třeba tento nedostatek napravit a přijmout odpovídající právní úpravu, jak ostatně zdůraznil i Ústavní soud.⁹⁸

Dlužno dodat, že rodičkám byla poměrně nedávno jako alternativa k porodům v porodnicích s lékařem a k porodům doma nabídnuta možnost porodu v centrech porodní asistence, která jsou umístěna v areálech nemocnic. Tuto možnost mohou využít jen ženy, jejichž porod je hodnocen jako málo rizikový. V centrech porodní asistence je ženám při nízkorizikovém porodu zajištěna pomoc

⁹⁶ Dle mého názoru by plošný zákaz domácích porodů představoval zejména zásadní zásah do práva na soukromý a rodinný život dle čl. 10 odst. 2 Listiny (čl. 8 Úmluvy), jehož nezbytnost by vzhledem k možnostem ochrany života a zdraví i v rámci takových porodů byla jen těžko odůvodnitelná. Naopak se domnívám, že omezení možnosti родit doma je právě s ohledem na ochranu života a zdraví možné, obdobně jako je tomu u zásahů do tělesné integrity rodiček při porodu proti jejich vůli. V současné době je již dokonce omezení této volby částečně vymáháno skrze trestní právo (srov. výše zmíněné postihy rodiček za usmrcení z nedbalosti).

⁹⁷ Analogicky viz ODBOR ŽIVNOSTÍ A SPOTŘEBITELSKÉ LEGISLATIVY. DŮLEŽITÉ – Kraniosakrální terapie v režimu živnostenského zákona. In: *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 24. 1. 2024 [cit. 14.09.2024]. Dostupné z: https://www.mpo.gov.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/aktualni-informace/dulezite-_kraniosakralni-terapie-v-rezimu-zivnostenskeho-zakona--279398/.

⁹⁸ Nález I. ÚS 2746/23 ze dne 28. 8. 2024, bod 83.

porodní asistentky, která porod vede (při vyšší rizikovosti na porod dohlíží i lékař).⁹⁹ Pokud při takovém porodu dojde ke komplikacím, je žena předána do péče lékařů a potřebné zákroky je možné provést bez zbytečného odkladu. Toto řešení lze bez jakýchkoliv pochybností označit za vhodný krok k zajištění ochrany práva na život ženy a dítěte, ale vzhledem k výše uvedeným přetrvávajícím nedostatkům v oblasti domácích porodů za krok nedostatečný.

ZÁVĚR

Vzhledem k pochybnostem o tom, jaký okamžik se v ústavněprávním smyslu považuje za narození, jsem v článku nejprve dovodila, že okamžik narození by v našem právním řádu měl být vykládán tak, jak jej v současné době vymezuje česká trestněprávní nauka, tedy jako okamžik, kdy porod již začal. Dále jsem se zabývala nakládáním s kmenovými buňkami, interrupcemi a porody, což jsou oblasti, které zásadním způsobem ovlivňuje výklad okamžiku narození. Právní úpravu nakládání s kmenovými buňkami jsem zhodnotila jako přípustné omezení ochrany práva na život, které je odůvodněno právem na soukromý a rodinný život a svobodou vědeckého bádání. Obdobně jsem uzavřela, že souladnou s právem na život je i právní úprava interrupcí, když omezení práva na život je zde opodstatněno právem těhotné ženy na soukromý a rodinný život.

Dále jsem se zabývala právní úpravou porodů v České republice. Nejprve jsem dovodila, že omezení práva ženy na tělesnou integritu při porodu je ústavně konformní, neboť je lze považovat za proporcionální k ochraně práva dítěte na život. Následně jsem uzavřela, že umožnění porodů mimo zdravotnické zařízení bez příslušné právní úpravy těchto porodů vystavuje rodičí se dítě i rodičku nepřiměřenému riziku újmy na zdraví a životě. Proto jsem navrhla, aby byla přijata nová právní úprava, která by asistenci porodních asistentek u porodu mimo zdravotnické zařízení zahrnovala mezi zdravotní služby za současné regulace okolností, za kterých je takový porod možný. Varianta domácího porodu by zejména měla být vyhrazena jen pro rodičky, u kterých se očekává nekomplikovaný porod. V ostatních případech považuji za nutný porod ve zdravotnickém zařízení, a to buď v tzv. centru porodní asistence, nebo v porodnici, opět v závislosti na předpokládané rizikovosti porodu.

⁹⁹ Otázky a odpovědi – CPA – Centrum porodní asistence. In: *Fakultní nemocnice Bulovka* [online] [cit. 18.07.2024]. Dostupné z: <https://bulovka.cz/kliniky-a-oddeleni/centrum-porodni-asistence/otazky-a-odpovedi>; MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. *Metodické doporučení Ministerstva zdravotnictví ČR pro poskytovatele zdravotních služeb v oboru gynekologie a porodnictví a neonatologie pro efektivní organizaci práce porodnic a pro maximální zabezpečení personálního využití porodních asistentek při vedení porodu v rámci stávající sítě porodnic – koncept tzv. Center porodní asistence* [online]. 2020 [cit. 15.09.2024]. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/2020/11/Metodick%C3%A9-doporu%C4%8Den%C3%AD-MZ%C4%8CR-Centra-porodn%C3%AD-asistence.pdf>.

REFERENČNÍ SEZNAM**Seznam použité literatury**

- CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia. Trestní právo*. 1998, roč. III, č. 5, s. 19–20.
- DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus. Trestní právo*. 1998, roč. III, č. 3, s. 6–7.
- DOLEŽAL, Tomáš. Právní regulace využití embryonálních kmenových buněk. In: ČERNÝ, David – DOLEŽAL, Adam (eds.). *Etické a právní aspekty výzkumu kmenových buněk. Sborník z konference konané dne 18. 5. 2013 v Praze*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. ISBN 978-80-87439-12-8.
- GLOVER, Jonathan. *Causing death and saving lives*. London: Penguin books, 1990. ISBN 978-0-14-013479-7.
- HUSSEINI, Faisal et al. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony 192. ISBN 978-80-7400-812-2.
- JELÍNEK, Jiří et al. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, ISBN 978-80-7502-576-0.
- KÜHN, Zdeněk et al. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. 1. vydání. Praha: Leges, 2022. Komentátor. ISBN 978-80-7502-609-5.
- KÜHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998.
- LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-852-8.
- NĚMEČEK, Tomáš – RYCHETSKÝ, Pavel. *Diskrétní zóna*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2011. Rozhovory. ISBN 978-80-7429-300-9.
- PAVLÍČEK, Václav. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2: Práva a svobody*. 2., dopl. a podstatně rozšířené vydání. Praha: Linde Praha, 2002. ISBN 978-80-7201-391-2.
- ŠÁMAL, Pavel et al. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
- ŠIROKÁ, Lucie – POVOLNÁ, Michaela. Právo rodičů ženy odmítnout péči versus právo dítěte na život a zdraví ve světle judikatury Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. 2017, č. 5, s. 18–28.
- ŠNĚDAR, Libor. *Nenarozený lidský život a jeho pojetí v českém právním řádu. K některým právním otázkám spojeným s problematikou lidského života mezi jeho početím a narozením*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-775-1.
- ŠOLC, Martin. *Právo, etika a kmenové buňky*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-977-0.

ŠUSTEK, Petr. Balancing the Interests of Pregnant Woman and Child During the Childbirth. In: ŠTURMA, Pavel et al. (eds.). *Czech yearbook of public & private international law [Česká ročenka mezinárodního práva veřejného a soukromého]*. 11. Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo v nakladatelství Eva Rozkotová, 2020, s. 379–388. ISBN 978-80-87488-38-6.

ŠUSTEK, Petr et al. *Zdravotnické právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-321-1.

VALC, Jakub. Asistovaná reprodukce a její vliv na právní status (nad)počatého embrya či dospívajícího dítěte. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 3, s. 18–38. ISSN 1804-8137.

VALC, Jakub. Ochrana embrya a plodu v trestním a občanském právu. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2021, roč. 11, č. 1, s. 36–52. ISSN 1804-8137.

VAVRUŠOVÁ, Lenka. Ústavnost české právní úpravy a praxe ve vztahu k domácím porodům. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 13–14, s. 495–503. ISSN 1210-6410.

Seznam použité elektronické literatury

BEARAK, Jonathan et al. Unintended pregnancy and abortion by income, region, and the legal status of abortion: estimates from a comprehensive model for 1990–2019. *The Lancet Global Health*. 2020, roč. 8, č. 9, s. e1152–e1161 [cit. 19.06.2024]. DOI: 10.1016/S2214-109X(20)30315-6.

BENÁK, Jaroslav et al. Úmluva o lidských právech a biomedicině: Komentář [online]. 2024 [cit. 02.03.2025]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/260/1/2/komentar-wkcr-c-96-2001-sbms-umluva-o-lidskych-pravech-a-biomedicine-komentar>.

CENTER FOR REPRODUCTIVE RIGHTS. *European Abortion Laws, A Comparative Overview* [online]. 2023 [cit. 18.06.2024]. Dostupné z: <https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2023/09/European-Abortion-Laws-A-Comparative-Overview-new-9-13-23.pdf>.

ČADOVÁ, Naděžda. *Tisková zpráva. Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci – duben/květen 2023* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2023 [cit. 31.07.2024]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5653/f9/ov230620.pdf.

DRAŠTÍK, Antonín et al. *Trestní zákoník: komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. Edice Kodex. [Cit. 15.08.2024.] ISBN 978-80-7478-790-4. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/6500/1/2>.

EURO-PERISTAT. *EUROPEAN PERINATAL HEALTH REPORT – Core indicators of the health and care of pregnant women and babies in Europe from 2015 to 2019* [online]. 2022 [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: https://www.europeristat.com/images/Euro-Peristat_Fact_sheets_2022_for_upload.pdf.

GALKOVÁ, Gabriela et al. Comparison of Frequency of Home Births in the Member States of the EU Between 2015 and 2019. *Global Pediatric Health*. 2022, roč. 9, s. 1–8 [cit. 16.07.2024]. ISSN 2333-794X. DOI: 10.1177/2333794X211070916.

HUTTON, Eileen K. et al. Perinatal or neonatal mortality among women who intend at the onset of labour to give birth at home compared to women of low obstetrical risk who intend to give birth in hospital: A systematic review and meta-analyses. *EClinicalMedicine*. 2019, roč. 14, s. 59–70 [cit. 07.07.2024]. ISSN 2589-5370. DOI: 10.1016/j.eclinm.2019.07.005.

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. Metodické doporučení Ministerstva zdravotnictví ČR pro poskytovatele zdravotních služeb v oboru gynekologie a porodnictví a neonatologie pro efektivní organizaci práce porodnic a pro maximální zabezpečení personálního využití porodních asistentek při vedení porodu v rámci stávající sítě porodnic – koncept tzv. Center porodní asistence [online]. 2020 [cit. 15.09.2024]. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/2020/11/Metodick%C3%A9-doporu%C4%8Den%C3%AD-MZ%C4%8CR-Centra-porodn%C3%AD-asistence.pdf>.

ODBOR ŽIVNOSTÍ A SPOTŘEBITELSKÉ LEGISLATIVY. DŮLEŽITÉ – Kraniosakrální terapie v režimu živnostenského zákona. In: *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 24. 1. 2024 [cit. 14.09.2024]. Dostupné z: <https://www.mpo.gov.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/aktualni-informace/dulezite--kraniosakralni-terapie-v-rezimu-zivnostenskeho-zakona--279398/>.

ROBERTS, Michelle. Scientists: Allow forbidden 28-day embryo experiments [online]. 2023 [cit. 08.06.2024]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/health-67204553>.

ŘEŽÁBEK, Karel – POHLOVÁ, Radka. *Asistovaná reprodukce v ČR 2020* [online]. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR ve spolupráci s Národním registrem reprodukčního zdraví – Asistované reprodukce. 2022 [cit. 10.06.2024]. ISBN 978-80-7472-196-0. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008420/asistreprodukce2020.pdf>.

ŠČERBA, Filip et al. Trestní zákoník. 1. vydání [online]. 2. aktualizace. Praha: C. H. Beck, 2022 [cit. 14.08.2024]. Dostupné z: <https://app-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgjpwk232ge4dcxsfzwxzsgaydsxzugbpxazrrgvyq>.

ŠTURMA, Pavel. Úmluva Rady Evropy o lidských právech a biomedicíně. *Evropské právo*. 1998, roč. 1998, č. 4, s. 2–4. Dostupné z <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=nrptcojzhbpwk4c7grpxgxs&groupIndex=7&rowIndex=0&refSource=search>.

ŠVÁBÍKOVÁ. Co to je IVF a jak probíhá umělé oplodnění. In: *Prague Fertility Centre* [online] [cit. 23.02.2025]. Dostupné z: <https://www.pragueivf.com/cs/blog/umele-oplodneni>.

ŠVESTKA, Jiří et al. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1–654) [online]. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex [cit. 25.03.2024]. ISBN 978-80-7598-656-6. Dostupné z: https://www.aspi.cz/products/lawText/13/11656/1/2#pa_23.

UNIE PORODNÍCH ASISTENTEK. Stanovisko Unie porodních asistentek k porodům mimo zdravotnická zařízení. In: *UNIPA* [online] [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: <https://www.unipa.cz/stanovisko-unie-porodnich-asistentek-k-porodum-mimo-zdravotnicka-zarizeni/>.

VALC, Jakub. Má opravdu „každý“ právo na život? *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2016 [cit. 05.06.2024]. Roč. 24, č. 4, s. 597–605. ISSN 1805-2789. DOI: 10.5817/CPVP2016-4-7.

VALC, Jakub. Právní status nascitura v kontextu divergence soukromoprávní a veřejnoprávní regulace. In: STODOLA, Jiří – KRATOCHVÍL Miroslav (eds.). *Nejmenší z nás 2017. Sborník příspěvků interdisciplinární konference o právní ochraně osob před narozením* [online]. 2., opravené a rozšířené vydání. Moravská Ostrava: Bios – společnost pro bioetiku, 2018, s. 45–64 [cit. 02.06.2024]. ISBN 978-80-905358-7-9. Dostupné z: https://nejmensiznas.cz/?page_id=2136.

VALC, Jakub. *Právo na život a biomedicína* [online]. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020 [cit. 17.07.2024]. ISBN 978-80-7598-966-6. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/12/664/1/2?vtextu=pr%C3%A1vo%20na%20C5%BEivot%20a%20biomedic%C3%ADna>.

VĚDECKÁ RADA ČLK. Odborné stanovisko Vědecké rady ČLK k porodům v domácnosti. In: *Česká lékařská komora* [online] [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: <https://www.lkcr.cz/aktuality>.

Heger vypustil z reformy potraty, obával se reakcí politiků. Česká televize. In: *ČT24* [online]. 2011 [cit. 11.06.2024]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/heger-vypustil-z-reformy-potraty-obaval-se-reakci-politiku-232730>.

Home Births Three Times More Dangerous Than Hospital Births, Say BGU Researchers. In: *Ben-Gurion University of the Negev* [online]. 2019 [cit. 07.07.2024]. Dostupné z: https://in.bgu.ac.il/en/pages/news/home_hospital.aspx.

Otázky a odpovědi – Centrum porodní asistence. In: *Fakultní nemocnice Bulovka* [online] [cit. 18.07.2024]. Dostupné z: <https://bulovka.cz/kliniky-a-oddeleni/centrum-porodni-asistence/otazky-a-odpovedi>.

Three takeaways from Alabama ruling that frozen embryos for IVF are children. In: *Northwestern* [online] [cit. 21.06.2024]. Dostupné z: <https://news.northwestern.edu/stories/2024/02/three-takeaways-from-alabama-ruling-that-frozen-embryos-for-ivf-are-children/>.

Právní předpisy

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Slovenský ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenské republiky.

Úmluva o lidských právech a biomedicině.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Vyhláška č. 75/1986 Sb., vyhláška ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělému přerušení těhotenství.

Vyhláška č. 92/2012 Sb., vyhláška o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče.

Vyhláška č. 99/2012 Sb., vyhláška o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 66/1986 Sb., zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 96/2004 Sb., zákon o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činnosti souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 227/2006 Sb., zákon o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Zákon č. 373/2011 Sb., zákon o specifických zdravotních službách.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

ESLP, A, B a C proti Irsku, č. stížnosti 25579/05 ze dne 16. 12. 2010.

ESLP, Boso proti Itálii, č. stížnosti 50490/99, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 5. 9. 2000.

ESLP, Dubská a Krejzová proti České republice, stížnosti č. 28859/11 a 28473/12 ze dne 15. 11. 2016.

ESLP, Evans proti Spojenému království, č. stížnosti 6339/05 ze dne 10. 4. 2007.

ESLP, Kosaitė-Čypienė a ostatní proti Litvě, č. stížnosti 69489/12 ze dne 4. 6. 2019.

ESLP, Pejřilová proti České republice, č. stížnosti 14889/19 ze dne 8. 12. 2022.

ESLP, Pojatina proti Chorvatsku, č. stížnosti 18568/12 ze dne 4. 2. 2019.

ESLP, Ternovszky proti Maďarsku, č. stížnosti 67545/09 ze dne 14. 12. 2010.

ESLP, Vo proti Francii, č. stížnosti 53924/00 ze dne 8. 7. 2004.

Judikatura Ústavního soudu České republiky

Nález I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015.

Nález I. ÚS 2746/23 ze dne 28. 8. 2024.

Nález I. ÚS 4457/12 ze dne 24. 7. 2013.

Nález I. ÚS 605/24 ze dne 19. 11. 2024.

Nález II. ÚS 1238/21 ze dne 24. 11. 2021.

Nález III. ÚS 2480/20 ze dne 16. 3. 2021.

Usnesení III. ÚS 1972/08 ze dne 11. 9. 2008.

Usnesení III. ÚS 3444/17 ze dne 16. 1. 2018.

Judikatura Nejvyššího soudu

NS, rozsudek 25 Cdo 2202/2021 ze dne 16. 5. 2023.

NS, usnesení 6 Tdo 411/2023-935 ze dne 31. 10. 2023.

Ostatní judikatura

Nález slovenského Ústavního soudu PL. ÚS 12/01 ze dne 4. 12. 2007.